

Yazıda sözü geçen türlere ait en kapsamlı bilgilere ve fotoğraflara Balina ve Yunusları Koruma Derneği'nin türler rehberinden ulaşabilirsiniz: www2.wdcs.org/species/index.php

Tırtak, WDCS / Lucy Ivitsky Molleson Yüzlerindeki silinmez gülümsemeleriyle yunuslar şüphesiz en sevdiğimiz, en çok hayranlık duyduğumuz hayvanların başında geliyor. Bu sevgi ve ilgimizin kaynağı belki de birçok farklı kültüre ait nice efsanede tanık olduğumuz insan yunus dostluğudur.

Bizlere oldukça yabancı bir dünyaya ait olmalarına rağmen kendimizi bu denli yakın hissettiğimiz yunuslar ne yazık ki birçok farklı tehdit yüzünden yaşam savaşı veriyor. Denizdeki dostlarımızı bu tehditlere karşı korumak ve yüzyıllardır süregelen dostluk hikayelerine yenilerini eklemek için gelin onları daha yakından tanıyalım.

Yunuslar ve akrabaları

Yunuslar yakın akrabaları olan balinalar ve muturlar ile birlikte setase olarak adlandırılan omurgalı ordosunda yer alırlar. Günümüzde yaklaşık 85 farklı tür yunus, mutur ve balina yaşar. Dünyanın gelmiş geçmiş en büyük hayvanı olan mavi balinadan, Amazonlarda yaşayan pembe nehir yunusuna kadar pek çok ilginç türü bulunan yunus ve balinalar, kutuplardan tropiklere, okyanuslardan denizlere ve hatta bazı nehirlere kadar çok geniş bir dağılıma sahiptir.

Yunuslar setase ordosunun dişli balinalar (odontoceti) alt ordosuna dahil olan Delphinidae ailesinde, aralarında önemli farklar olsa da genel olarak yunuslara benzeyen muturlar ise Phocoenidae ailesinde yer alırlar. Dünyada 35 tür yunus ve 6 tür mutur yaşamaktadır. Bu 2 aile dışında genel olarak "nehir yunusu" olarak adlandırılan 3 tür yunus daha vardır ancak bunlar

ülkemizde görülmez.

Yunusgiller arasında balina ismi ile anılan bazı türler de yer alır. Örneğin belgesellerde sıklıkla gördüğünüz orka balinasının aslında yunus ailesinin en büyük üyesi olduğunu biliyor muydunuz? Ancak ilginç olan bazı kaynaklarda da yunuslardan küçük balinalar olarak sözedilmesidir. Yine de bu konularda bilgili ya da bilgisiz pek çok kişi belirli boyun altındaki setaseleri yunus, üzerindikileri ise balina olarak adlandırmaktadır.

Yunusgiller ailesine ait bazı türler, hayvanlar alemindeki en zeki türlerin içinde yer alır. Zekayla oyun arasındaki güçlü bağı hatırlarsak teknelerin pruva dalgalarıyla yüzen, hızın ve zarafetin eşliğinde suları yarararak sıçrayan yunusların bu davranışları kimi zaman da sadece oyun için yaptıklarına inanmamız zor olmayabilir.

Denizdeki yaşama uyum

Yunuslar ve akrabaları balinalar, insanlar gibi memelidirler. Akciğerleriyle solunum yaparlar. Yavrularını doğurur ve sütle beslerler. Yakın zamanda yapılmış moleküler verilerin de ışığında yunus ve balinaların atasının yaklaşık 50 milyon yıl önce yaşamış ilkel çift toynaklı bir kara hayvanı olduğu düşünülmektedir. Bu görüşe göre setaselerin günümüzdeki en yakın akrabaları su aygırlarıdır. Bu karasal ata hızlı bir evrimle günümüzün karayla bağı olmayan deniz memelisine doğru bir evrim geçirmiştir.

Bu evrim süreci boyunca sudaki yaşama uyum sağlamak için yunus ve balinaların vücutları suyu yarmaya ve hızlı ilerlemeye uygun şekilde akışkan bir hal almış, kıllardan arınmış, burun delikleri yüzerken kolay nefes almaları için başlarının üzerine kaymıştır. Isı yalıtımı için ise derilerinin hemen altında kalın bir yağ tabakası oluşmuştur. Yaşadıkları yerin soğukluğuna göre kalınlığı değişen bu yağ tabakası aynı zamanda yedek besin deposu işlevi de görür. Yağ sudan daha hafif olduğu için yunus ve balinaların yüzerlikleri, hatta insanoğlunu şaşırtan hızları için de bu yağ tabakası büyük öneme sahiptir.

Yankı yardımıyla yön bulma

Bizler gibi karada yaşayan memeliler beslenmek, sosyal bağ kurmak gibi birçok yaşamsal etkinlik için görme duyusuna dayalı bir yaşam sürerler. Yunus ve balinalar ise güneş ışığının yok denecek kadar az olduğu derinliklerde, bulanık sularda başarıyla yaşayabilmelerini çok gelişmiş olan işitme duyularına borçludurlar.

Yunuslar diğer dişli balinalar gibi yüksek frekansta ses üretilen çevrelerine yayarlar. Bu yüksek frekanslı seslerin objelerden yansıyıp geri gelen yankılarını toplayıp beyinlerinde değerlendirerek çevreleri hakkında bilgi sahibi olurlar. "Yankı yardımıyla yön bulma / Ekolokasyon" denilen bu sonar sistem sayesinde yunuslar metrelerce uzaklarındaki cisimlerin büyüklüğünü, şeklini, hızını, yerini hatta yoğunluklarını tespit edebilirler. Avlanırken ve tehlikelerden korunmak için bu olağanüstü sonar sistemlerinden yararlanan yunuslar ne yazık ki güçlü bir sonar sisteme ihtiyaç deniz kuvvetlerinin araştırmaları için deneylere maruz bırakılmışlardır.

Sudaki huzursuz uyku

Güvenle saklanılacak yerin olmadığı uçsuz bucaksız denizlerde yunuslar tehlikelerden korunarak nasıl uyuyor dersiniz? Beyinlerinin yarısını sırayla tehlikelere karşı uyanık bırakarak! Bizler derin bir uykuya dalarak çevremizde olup bitenlerden habersiz kalabilme rahatlığına sahipken yunuslar uyku sırasında bile uyanık olan beyinleri sayesinde yüzmeye, etrafı kolaçan etmeye ve çevrelerini dinlemeye devam ederler. Bizlerden farklı olarak istemli bir şekilde nefes alan yunuslar beyinlerinin bir yarısını uyanık bırakarak nefessiz kalıp ölme tehlikesinden de korunmuş olurlar.

Derinliklerde yaşam

Yunus ve balinalar zamanlarının çok azını su yüzeyinde geçirirler. Her türün dalabildiği derinlik ve o derinlikte kalış süreleri değişse de ortak özellikleri derinliklerde yaşamaya uygun

fizyolojileridir. Vücutlarındaki kan miktarı birçok kara memelisinin iki katıdır. Kanlarında oksijen taşımaktan sorumlu alyuvarlar da diğer memelilere göre daha fazladır ancak ciğerlerinin büyüklüğü ve tutabildiği hava miktarı aslında kara memelilerinden pek de farklı değildir. Onları farklı kılan daha çok kanlarında ve kaslarında depoladıkları oksijen miktarı ve kan akışını vücutlarında nasıl yönlendirdikleridir. Özellikle derin dalışlarda kanın beyin gibi önemli organlar dışına akışını durdurabilirler.

Denizlerimizdeki yunuslar

Türkiye sularında 3 tür yunus (yunusgiller ailesinin sularımızda en sık görülen, küçük bireyleri) ve 1 tür mutur yaşamaktadır

Afalina (Tursiops truncatus)

Dünyadaki dağılımı oldukça geniş olan ve tüm denizlerimizde görülen afalina, yunus ailesinin en çok tanınan üyesidir. Hem kıyılarda hem de açık denizlerde görülebilen afalinaların belirgin özelliği küt ve şişeye benzer burunlarıdır. Yaklaşık 4 metreye varabilen boyları ve 650 kiloya varabilen ağırlıkları ile oldukça iri yunuslardır. Genellikle gri tonlardaki afalinaların vücutlarının yan kısımları ile karın bölgeleri daha açık renklidir. Balık ve deniz böcekleriyle beslenirler.

Afalinalar, çok meraklı, oyuncu ve su yüzeyinde çok aktif bir türdür. Afalinalara sıklıkla kuyruklarını su yüzeyine çarparken, sıçrarken, gemilerin ve hatta bazı büyük balina türlerinin yarattığı dalgalarında gezerken ya da balık, deniz yosunu ve denizdeki atıklarla oynarlarken rastlayabilirsiniz.

Afalinalar birbirlerini ısıkları yardımıyla ayırt edebilirler çünkü her birinin ısığı birbirinden farklıdır. Afalina dişileri doğum yaptığında sürekli ısıklık çalarlar. Bu yolla annesinin ısığını öğrenen yavru yunus en kalabalık grup içinde bile her zaman annesini bulabilir. Afalina yavruları 3-6 yıl boyunca annelerinden ayrılmazlar.

İşitme en gelişmiş duyuları olsa da yunuslar için görme duyuları da çok önemlidir. Afalinalar gözbebeklerinin özelliği sayesinde hem su üstünde hem de suda iyi bir görüşe sahiptir. Gözbebeklerini birbirinden bağımsız olarak odaklayabilir ve tek gözleriyle bulanık ve karanlık sualtını tararlarken diğer gözleriyle parlak ışığa bakabilirler. Afalinalar ileri, geri ve yanlar olmak üzere 180 derecelik bir açı içinde görürler. Bazı bilim insanları su yüzünde zıplayan balıkları avlarken sıklıkla karınları yukarı bakacak şekilde yüzdükleri gözlenen Afalinaların bu davranışının nedeninin yukarıyı görememeleri olduğunu düşünür.

Afalinaların normal seyir hızı saatte yaklaşık 8-11 km olduğu halde bu hızlı yüzücüler saatte yaklaşık 40 km hız yapabilirler. Nefeslerini en fazla 10 dakika tutabilen afalinaların düzenli olarak yaklaşık 200 metreye daldıkları bilinir. Bu türe ait dalış rekoru ise bildiklerimizin çok az olduğunu kanıtlar gibidir; 535 m!

Afalinalar hayvanlar alemindeki en zeki hayvanlardandır. Deniz tabanını sürüyerek avlanırlarken burunlarını bir tür süngerle korumayı akıl edebilen afalinalar ayrıca aynada kendilerini tanıyarak şimdiye dek sadece bazı maymunların, fillerin ve son olarak saksağanların başarılı olduğu ayna testini de geçmeyi başarmış türlerden biridir.

Afalinalar çok sosyal hayvanlardır. Cinsiyete ve yaşa göre oldukça kalıcı sosyal bağlar kurabildikleri gibi gün içinde dahi değişebilen küçük sosyal gruplar içinde bulunabilirler. Afalinalar yalnızca kendi türleriyle değil insanlarla da uzun süreli sosyal bağ kurabilen canlılardır. Bunun en çarpıcı örneği ise Brezilya'nın Laguna kasabasında balıkçılar ve Afalinaların yardımlaşarak avlanmasıdır. Yaklaşık 150 yıldır sürdüğü söylenen bu ilginç avlanma yönteminde balıkçılar ve Afalinalar arasında bir tür ortak dil oluşmuştur.

Afalinaların Karadeniz'de görülen popülasyonu ayrı bir alttür olarak (*T. t. ponticus*) tanımlanmıştır. Geçmişte yaşanmış avlar, bazı toplu ölüm vakaları nedeniyle bu alttürün korunma durumu "tehlikede" dir ve bu alttüre ait bireylerin avlanması kesinlikle yasaktır.

Tirtak (Delphinus delphis)

Kanatlı Balina - Yunuslar; Denizdeki Dostlarımız

Yazar Özgür Keşaplı Didrickson

[http://www.dost.com.tr/haber/128963/after-surviving-20-million-years-chinas-godd](#)eye

[http://www.dost.com.tr/haber/128963/after-surviving-20-million-years-chinas-godd](#)